

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У статті розкрито особливості роботи соціального педагога в сільській загальноосвітній школі. Проаналізовано специфіку підготовки студентів факультету педагогіки і психології до проходження практики в сільській місцевості.

Ключові слова: соціальний педагог, школа, сільська місцевість.

Постановка наукової проблеми та її значення. Соціальні педагоги відчують нагальну потребу в окресленні своїх функцій та змісту роботи, у навчально-методичному забезпеченні своєї діяльності в закладі освіти, тому предметом нашої уваги є особливості роботи соціального педагога в загальноосвітній школі. Сучасні дослідження із соціальної педагогіки присвячені переважно проблемам специфіки роботи соціального педагога з певними категоріями населення (А. Й. Капська, І. Д. Зверєва, Л. І. Міщик, Р. В. Овчарова, П. А. Шептенко, Г. А. Вороніна та ін.). Напрями професійної діяльності соціального педагога досліджують Ю. В. Мельник, С. В. Шаргородська, Ж. В. Серкіс. Зміст соціально-педагогічного патронажу в загальноосвітньому навчальному закладі розкриває В. В. Шульга. Широко розглядаються питання нормативно-правового забезпечення діяльності соціального педагога, організації планування, ведення документації й звітності.

Проте, методичні рекомендації щодо діяльності соціального педагога, питання статусу соціального педагога, професійний портрет та вимоги до рівня його знань і вмінь детально не висвітлювалися, тому ми намагаємося саме на це звернути більше уваги під час підготовки студентів до проходження педагогічної практики.

Одним із наукових напрямів соціальної педагогіки є обґрунтування соціально-педагогічної місії школи як провідного інституту соціального виховання в макросередовищі. У сучасних умовах загальноосвітня школа не може функціонувати як автономна організація, оскільки як сам навчальний заклад, так і його учні та члени педагогічного колективу перебувають під очевидним впливом конкретних економічних і соціокультурних умов, що, зі свого боку, дає можливість характеризувати школу як «адаптер» та транслятор впливу факторів соціалізації на особистість» [4].

Аналіз досліджень проблеми. В останні роки напрацьована значна кількість досліджень, присвячених особливостям діяльності соціального педагога в загальноосвітньому навчальному закладі. Серед них – роботи Л. Артюшкіної, Н. Басова, Л. Нікітіної, Л. І. Міщик, Р. Овчарової, В. Сорочинської, М. Шакурової та ін. [1 – 4]. Спеціальних досліджень, які б стосувались особливостей та проблем діяльності соціального педагога в сільській загальноосвітній школі, недостатньо.

Мета статті – розкрити специфіку підготовки студентів до роботи соціального педагога в сільській загальноосвітній школі та виокремити основні проблеми, із якими стикається фахівець у своїй діяльності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На сьогодні становище сільського соціуму, і сільських жителів цілому, дуже нелегке. Сільська праця продовжує залишатися малооплачуваною, важкою й трудомісткою. У селі обмежені можливості в одержанні освітніх, побутових, медичних, культосвітніх послуг. Помітно старіє населення села. Молодь намагається залишити рідні місця. Іншими словами, погіршення економічної ситуації на селі, зміни в господарських відносинах, у сільському соціумі неминуче піддаються впливу цих

потужних процесів і на сільську школу. Можна стверджувати, що виживання й розвиток сільської школи безпосередньо залежить від ефективності та якості соціально-економічних перетворень на селі.

Донедавна в загальноосвітніх навчальних закладах функції соціального педагога певною мірою виконували класні керівники, вихователі груп продовженого дня, організатори дитячих колективів, тренери та керівники гуртків, заступники директорів з навчально-виховної та виховної роботи.

Соціальні педагоги та практичні психологи навчальних закладів на сьогодні є головною ланкою в структурі психологічної служби освіти в Україні, їхня діяльність регламентується Положенням про психологічну службу та іншими нормативно-правовими документами психологічної служби системи освіти.

Сільський соціальний педагог постійно перебуває в полі зору своїх учнів, їхніх батьків, є носієм культури загалом, тому особистий приклад, його поведінка визначають ставлення до нього і його діяльності, а отже, й успіх у роботі.

Соціальному педагогу сільської школи доведеться вирішувати не лише загальнопедагогічні труднощі в роботі, а й розв'язувати специфічні проблеми. Наприклад, допомагати дітям, особливо дівчаткам, побороти власну сором'язливість, боротися із невпевненістю у власних силах, виховувати сміливість тощо.

На нашу думку, для ефективного виконання актуальних професійних завдань недостатньо лише володіти знаннями, вміннями та особистісними якостями. Досягнення мети соціальної роботи залежить від професійної підготовки соціального педагога.

Профіль соціально-педагогічної діяльності визначається регіонально-етнічними особливостями, потребами конкретного соціуму міста, району, села, а також особовими і професійними можливостями фахівців. Найбільш потрібними за нинішніх соціальних умов є соціальні педагоги, що спеціалізуються на соціальній роботі з сім'єю, наданні їй різносторонньої допомоги. Сімейні соціальні педагоги складають кадрову інфраструктуру медико-психолого-педагогічної служби допомоги в соціумі.

У сільській місцевості зазвичай всі аспекти соціально-педагогічної діяльності інтегровані в особі громадського соціального педагога, який є по суті професійним провідником соціальної політики.

Соціальний педагог – це, насамперед, посередник, що пов'язує дитину (в нашому випадку) з державно-суспільними соціальними службами, організаціями і установами, покликаними піклуватися про дитину і її сім'ю. Соціальний педагог у сільській місцевості – своєрідний духовний наставник, який упродовж багатьох років зорієнтовує дитину, сім'ю, здійснює соціальний патронаж, піклується про формування етичних, загальнолюдських цінностей в соціумі, допомагає передбачати і вирішувати конфліктні ситуації своїх підопічних, допомагаючи налагодити контакти з відповідними фахівцями.

У системі підготовки соціального педагога важливе місце належить соціально-педагогічній практиці. Вона пов'язує теоретичне навчання майбутніх соціальних педагогів з їх самостійною роботою в закладах освіти, надає досвід практичної діяльності.

Соціально-педагогічна практика здійснюється в умовах, максимально наближених до реальних, і спрямована на підготовку студентів до виконання функцій соціального педагога. Педагогічна практика в базових закладах є обов'язковим компонентом процесу фахової підготовки майбутніх педагогів, важливим етапом їхнього професійного зростання. Практична підготовка забезпечує встановлення безпосереднього зв'язку між теорією та практикою, оскільки в умовах реальної професійної діяльності відбувається інтеграція теоретичних знань і практичних умінь

студентів, що зумовлює оволодіння ними складниками професійної компетентності, особливо в сільській місцевості.

Метою практики на місці роботи соціального педагога є поглиблення знань студентів із фахових дисциплін, оволодіння сучасними методами і формами організації навчально-виховного процесу, формування професійних умінь, необхідних для оволодіння професією соціального педагога, виховання відповідального ставлення до професійної діяльності, потреби постійно поповнювати власні знання та творчо застосовувати їх на практиці.

Завдання	Види діяльності
Ознайомитися з програмою практики, базами практики, зі своїми груповими керівниками	Участь у роботі настановчої конференції
Скласти індивідуальний план роботи	Спільно з керівником практики на робочому місці визначити порядок і термін виконання завдань. Разом з груповим керівником сформулювати тему і форму виступу на підсумковій конференції
Ознайомитися з установою; вивчити загальні відомості про установу, її структуру, основні напрями діяльності, склад спеціалістів, їх обов'язки, проблеми установи	Провести бесіду з представниками адміністрації і конкретними спеціалістами. Вивчити документацію, що регламентує діяльність установи і відображає загальні напрями роботи
Ознайомитися з категоріями дітей, яким надається соціально-педагогічна допомога в установі, виявити їх основні проблеми і потреби	1. Вивчити документацію, що відображає роботу з дитиною та шляхи вирішення її проблем. 2. Скласти анкету і провести соціологічне дослідження (або усне опитування в ході бесіди з дитиною та її сім'єю)
Вивчити посадові обов'язки соціального педагога (якщо він є в штаті), його план роботи. У разі відсутності такого спеціаліста самостійно розробити його посадові обов'язки і план роботи	Провести бесіду із соціальним педагогом, ознайомитися з документацією, що регламентує його діяльність в установі. Проаналізувати кваліфікаційну характеристику соціального педагога і зіставити її зі специфікою установи
Оволодіти прийомами діагностики небажаної ситуації, в яку потрапила дитина в сім'ї, школі, колективі	1. Організувати зустріч з дитиною чи її сім'єю. 2. Провести діагностичне дослідження і виявити причини виникнення соціальних, психологічних, емоційних порушень
Вивчити особливості профілактичної діяльності установи	1. Визначити основні суб'єкти, що здійснюють соціальний контроль за поведінкою дитини. 2. Виділити основні методи і форми соціальної підтримки дитини. 3. Визначити зміст соціально-педагогічної профілактики стосовно даної категорії дітей
Розробити ефективні форми профілактики для конкретної	Провести з дитиною бесіду про права і обов'язки, соціальні норми та правила поведінки

категорії дітей	в суспільстві
Вивчити особливості соціально-педагогічної реабілітації дитини, що перебуває в цій установі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ознайомитися з індивідуальною програмою реабілітації конкретної дитини. 2. На основі вивчення документів і в процесі спілкування з дитиною провести діагностику: рівня розвитку емоційно-пізнавальної сфери; позитивних і негативних якостей особистості; рівня засвоєння основних соціальних ролей: член сім'ї, член колективу, друг, громадянин. 3. Формувати в дитини позитивний досвід соціальної поведінки, навички безконфліктного спілкування
Вивчити особливості професійно-етичної взаємодії соціального педагога з батьками (особами, що їх замінюють) дитини	Спостерігаючи за взаємовідносинами соціального педагога з батьками (особами, що їх замінюють), виявити ступінь застосування морально-етичних норм і правил у професійному спілкуванні спеціаліста
Завдання на вибір: вивчити особливості морального конфлікту, що виник у стосунках соціального педагога і дитини чи її батьків	Зазначити і проаналізувати етапи розвитку конфлікту і засоби його вирішення
Узагальнити отримані на практиці результати	Презентація результатів проходження практики
Підготувати тематичний виступ для підсумкової конференції	

Студенти розуміють, що посада соціального педагога є надзвичайно важливою саме в сільській школі. Це і проведення профілактичної роботи, наприклад, із попередження бродяжництва, пияцтва, пропагування здорового способу життя.

Діагностична робота важлива в сім'ях, у яких приховано порушуються права дитини. Саме вміння вивчати мікросередовище дитини допомагає вчасно виявити такі проблеми та ставати на захист прав неповнолітнього.

Щодо організаційної та консультативної діяльності, то, будучи посередником між дитиною й навчальним закладом, соціальний педагог намагається вказати педагогам на позитивні можливості дитини, переконує їх у своїй педагогічній діяльності опиратися саме на них. Адже давно відомо: не всі діти можуть досягти високого рівня знань, але почувати себе повноцінними мають усі. І саме соціальний педагог допомагає виявити ресурси дитини. Окрім того, сільський соціальний педагог постійно тримає зв'язок із сільською радою, районним відділом освіти, центром соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді.

Проте аналіз проблем сучасного села та сільської школи зокрема свідчить, що в діяльності соціального педагога виникають і нові напрями роботи, які акцентують увагу саме на посиленні впливу школи та сільського поселення на життєві орієнтації учнів.

Серед нових завдань соціального педагога можна виділити такі:

- посилене та спрямоване формування в кожній із вищезгаданих соціальних груп позитивних установок стосовно сільського способу життя, ціннісних орієнтирів відповідно до мінливих умов життя;

- відбір і систематизація інформації про сільський спосіб життя (в історичних матеріалах, краєзнавчій роботі через профільно скерований пошук літературних джерел і специфічну наочність);

- спрямованість дитячих інтересів на історію рідного села, історичних коренів своєї родини, культурні та трудові традиції односельців та родичів;
- емоційний досвід позитивного ставлення дітей до трудового життя села, родини, школи; собистий внесок учнів до облаштуваності та прикрашання будинку, вулиці, села;
- формування специфічних трудових навичок, що відповідають потребам сільського способу життя; демонстрація трудових досягнень дітей на присадибних ділянках, у трудових об'єднаннях;
- емоційне сприйняття сільської специфіки через особистісне проживання сценічних образів, художню самодіяльність, участь у тематичних виставках образотворчого мистецтва;
- залучення сільських дітей до різних регіональних, усеукраїнських, міжнародних програм, конкурсів, фестивалів, акцій тощо;
- розвивати свої професійні та особистісні якості та вміння.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, для забезпечення ефективної професійної діяльності соціального педагога в сільських закладах освіти в сучасних соціокультурних умовах необхідно:

- розробити конкретні посадові інструкції соціального педагога для закладів освіти різного типу;
- започаткувати наукові дослідження щодо вивчення різних напрямів діяльності соціального педагога в сільських закладах освіти;

Вивчення роботи соціального педагога у сільській ЗОШ є перспективним з огляду на подальші дослідження.

Література

1. Артющкіна Л. М. Соціальний педагог школи: теорія і практика роботи / Л. М. Артющкіна – Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. – 124 с.
2. Басов Н. В. Социальный педагог: введение в профессию : учеб. пособ. / Н. Ф. Басов, В. М. Басова, А. Н. Кравченко. – М. : Академия, 2006. – 256 с.
3. Соціальний педагог у сільській школі. За чи проти? // Соціальний педагог. – 2007. – № 1. – С. 7 – 8.
4. Шакурова М. В. Социальное воспитание в школе : учеб. пособ. для студ. высш. учебн. заведений / М. В. Шакурова ; [под ред. А. В. Мудрика]. – М. : Академия, 2004. – 272 с.

Т. Л. Васина

ПОДГОТОВКА СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА К РАБОТЕ В СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЕ ВО ВРЕМЯ ПРОХОЖДЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

Резюме

В статье раскрываются особенности работы социального педагога в сельской общеобразовательной школе. Раскрыты аспекты подготовки студентов факультета педагогики и психологии к прохождению педагогической практики в сельской местности.

Ключевые слова: социальный педагог, школа, сельская местность.

T.L. Vasina

SOCIAL TEACHER TRAINING TO WORK IN VILLAGE SCHOOL DURING THE PEDAGOGICAL PRACTICE

Summary

The article exposes the features of work of social pedagogue in the village general school.

Key words: social pedagogue, school, village